

DIMENSIUNEA ANTROPOLOGICĂ A COMUNICĂRII

Cercetările inspirate din demersul antropologic își vor concentra atenția asupra studiului actelor de comunicare într-o situație socială și culturală, al interacțiunilor și interactanților care participă la un ansamblu integrat de simboluri, structuri și practici sociale. Analizele se centrează pe studiul limbajelor ca activități sociale, nefiind vorba de limitarea comunicării la o activitate lingvistică. Dimpotrivă, mai degrabă este vorba de studiul actelor de comunicare, de reconstituirea ansamblului de reguli, rituri, norme socioculturale care formează comunicarea.

Unii autori propun ca această direcție de cercetare să se includă în sociolingvistică (Mounin, Encreve), în calitate de lingvistică; alții (Marcelli, Gardin) abordează aceeași problematică într-un cadru sociologic. Dar poate mai corect ar fi dacă am vorbi de antropo(socio)lingvistică, se întreabă J.Lohisse [12], pornind de la propunerea lui Widdowson. Doar atenția se îndreaptă spre analiza intrasocială și intraculturală a problemelor de limbaj, ceea ce face ca să fie depășit spațiul de interes atât al sociolingvisticii cât și cel al sociologiei. Mai degrabă ca punct de referință ar fi tratarea interdisciplinară. Denumirea domeniului de cercetare poate varia în dependență de accentele puse. În cazul în care atenția este îndreptată asupra *normelor și variantelor culturale*, cu precădere ritualurile, simbolica socială, imaginarul colectiv, valorile și reprezentările sociale putem vorbi despre o **antropologie a comunicării**.

Astăzi, cercetătorii în comunicare ce revendică demersul antropologic sau se inspiră dintr-unul de acest fel, de genul celui a lui Birdwhistell, sunt numeroși. Trei curente au fost cele care au marcat studiile de antropologie a comunicării și i-au definitivat caracteristicile:

etnografia comunicării,

etnometodologia limbajului

interacționismul simbolic.

Pentru antropologii comunicării, comunicarea nu se limitează la aspectul aici-acum al interacțiunii față-în-față. Adesea, terenul de cercetare și exemplele se plasează la nivel de comportament individual, iar noțiunea de cultură este adusă în cadrul rețelelor de relații interindividuale. Această strategie mai evidentă este la Goffman, Birdwhistell, Hymes ș.a. La acești autori este semnalată relația socială pe care fiecare persoană o întreține cu tipul de comunitate și cu ordinea pe care o reprezintă apartenența sa la comunitatea respectivă sau la societate.

Relațiile interindividuale sunt privite drept construcții și constructori ai unui sistem mai vast - domeniul culturii. Prin cultură se înțelege, cu precădere, ceea ce simțul comun atribuie pur și simplu evidenței. Pe scurt, o cultură înțeasă în sens comun. Simțul comun, care este variabil de la un popor la altul, se transformă în cadrul interacțiunilor cotidiene într-o activitate de interpretare a caracterelor imediate ale experienței. El este elaborat și istoric, structurat printr-o rețea de norme sociale, instituționale sau tacite. În acest cadru nu mai putem vorbi de o ruptură între cele două demersuri

antropologice în comunicare. Mai corect ar fi să vedem legătura “dintre demersurile locale și cea mai globală dintre structurile globale, astfel încât să ajungem să le vedem simultan”[13]. În așa caz devine posibilă sesizarea esenței.

Dintre cele trei curente a antropologiei comunicării etnologii se referă la analiza competenței interacționale, reluând conceptul de competență de comunicare elaborat de Hymes. Goffman abordează explicit problemele indexicalității definite de Garfinkel: jocurile de exprimare, în sensul de jocuri strategice, sunt inevitabil legate de indexul comunicatorilor, adică de locul ocupat de ele în cadrul situației [14]. Etnologii comunicării se vor strădui să descopere caracterul ritual al discursului cotidian și simbolismul social pe care îl conține.

Alte concepte ale antropologiei comunicării se referă la teorii care constituie mișcarea de analiză organicistă. Conceptele - interpretare, negociere, context se regăsesc în teoriile pragmatice cu dominantă psihologică, în lingvistica discursului și în teoriile sistemice. Curentele antropologiei comunicării preiau aceste concepte și le traduc în propriul limbaj.

În cele din urmă antropologii înserează comunicarea în contextul vieții concrete, istorice și socioculturale, în care prevalează reprezentările interindividuale și colective, precum și elaborările sensului comun. Conceptele ce predomină analiza antropologiei comunicării se înscriu într-o antropologie generală.

Aplicarea conceptelor de bază în lingvistică și pragmatică, într-o oarecare măsură, conduce (se pare la o primă vedere) la reveniri asupra teoriei lingvistice a lui Saussure, însă în mare parte teoria lingvistică saussuriană va fi respinsă. Lingvistica saussuriană și structuralistă este o lingvistică a codului, cu referire la funcția reprezentativă, dar care trece sub tăcere toate celelalte funcții indicate de Jakobson. Aceste analize nu stabilesc o armonie între vorbire și limbă. În consecință pragmaticile lingvistice vor căuta reguli nu în zona codului, ci *în utilizările limbajului și în conceptul de competență lingvistică*. Noua lingvistică se apropie de o știință a comunicării înțeleasă, ca un discurs construit pe baza adaptării la cadrul schimburilor și al organizării interacțiunii.

Noua lingvistică va încerca să analizeze discursul prin valoarea pragmatică a enunțării și a enunțurilor lui. Este vorba nu de o pură lingvistică, ci de o pragmatică lingvistică care poate fi definită ca studiu al limbajului și situației plecând de la interacțiuni verbale concrete. Astfel pragmatica se plasează la mijlocul a două concepte extreme. La o limită se află concepția pragmatică, la cealaltă concepția lingvistică. Într-o astfel de percepere capătă importanță următoarele elemente: luarea în considerație a limbii ca act aparținând subiecților vorbitori obișnuiți; contextul este plasat în text; rolul utilizărilor obișnuite ale limbajului este plasat în afara domeniilor nonpragmatice.

În contextul pragmaticii lingvistice se înscrie Ch.S.Peirce [15], prin analiza descrierii triadice a deosebirii limbă/vorbire, E.Benveniste [16] care pune bazele de conversie ale limbii în discurs, J.Austin

[17] care caută adecvarea între sensul enunțului și realitate; și curente de cercetare cum este teoria enunțării, teoria actelor de limbaj, teoria conversației, teoria narativității.

Prin trecerea de la limbă la comunicare, lingvistica s-a văzut constrânsă să integreze regulile și variabilele contextuale indispensabile pentru a crește gradul de adecvare, de coerență chiar al teoriei [18]. O lingvistică a comunicării, de fapt, trebuie să cuprindă teorii și discipline diverse, cum ar fi semiotica, antropologia, pragmatica psihosociologică. *Elementul unificator al acestora este accentuarea relațiilor interindividuale și sociale stabilite în și prin limbă.*

În general, noua lingvistică studiază limbajul în situație, plecând de la interacțiunile verbale concrete, de la interlocutori, contexte și utilizări obișnuite. Înțeală ca activitate și totalitate a evenimentelor de limbaj, comunicarea devine un nou obiect de studiu al lingvistici.

Ideea centrală a analizelor de mai sus, implicit și concluzia acestui capitol este mențiunea că prin trecerea de la o teorie la alta și prin stabilirea tangențelor și divergențelor între ele ajungem la analiza pragmatică a comunicării. În special devin importante influențele pe care comunicarea le poate exercita asupra individului în particular și asupra maselor în general.

Note:

1. McQuail D., S.Windahl., *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă*, Editura SNSPA, București, 2001, p. 20.
2. Lazarsfeld P. F., Berelson B., Gaudet H., *The people's choice*. New York, Free Press, 1944.
3. McQuail D., S. Windahl., Op. cit., pp. 88-96.
4. Bougnoux D., *La communication par la bande*, La Decouverte, Paris, 1991, p. 166.
5. Boudon R. (coord.), *Tratat de sociologie*, Editura Humanitas, București, 1998, pp. 612-629.
6. Idem.
7. Willet G., *La communication modelisée. Une introduction aux concepts, aux modes et aux theories*, ERPI, Ottawa, 1992, p. 33.
8. Lohisse J., *Comunicarea. De la transmiterea mecanică la interacțiune*, Editura, Polirom, Iași, 2002, p. 132.
9. Apud. Birkenbihl V.F., *Antrenamentul comunicării sau arta de a ne înțelege*, GEMMA PRES, 1998.
10. Столяренко Л.Д., *Основы психологии*, Editura Феникс, 1997, pp. 690-696.
11. Watzlawick P., J. Beavin., D. Jackson., *Une logique de la communication*, Seuil, Paris, 1972, p. 68.
12. Lohisse J., Op. cit., p. 146.
13. Geertz C., *Savoir local, savoir global. Les lieux du savoir*, PUF, Paris, 1986, p. 88.
14. Widmer, Goffman, Garfinkel, *Cadres et organisation de l'expérience*, în *Langage et société*, nr.59, 1992, p.20.
15. Peirce C.S., *Collected papers*, C. Hartshorne and P.Weiss, Cambridge, vol 1-4, 1931-1935.
16. Benveniste E., *Problèmes de linguistique générale*, Gallimard, Paris, 1966.
17. Austin J., *Quand dire c'est faire*, Seuil, Paris, 1970.
- Landowski E., *La société réfléchie*, Seuil, Paris, 1989, p. 198.